

Hus, klerikalismus a katolictví: kontroverze z r. 1946

Vojtěch Novotný

Následující stránky mají naplnit velmi skromný cíl: představit kontroverzi, v níž se čeští katolíci r. 1946 přeli o přístup k Janu Husovi a potažmo i k těm, kdo v něm – různým způsobem – spatřují inspiraci pro své postoje náboženské, mravní, národnostní, sociální nebo politické. Bádání o Husově „druhém životě“ ji v podstatě nezná,¹ třebaže je vzdáleným předpokladem vystoupení Josefa kardinála Berana v průběhu jednání II. vatikánského koncilu o náboženské svobodě. Není mým cílem zasazovat diskusi, kterou přibližuji, do širšího kontextu doby, ani do širšího kontextu husovské problematiky.

1. PROTAGONISTÉ

Hlavními protagonisty diskuse byli: Alexander Heidler (1916–1980),² kněz a asistent teologické fakulty, a Timotheus Vodička (1910–1967),³

¹ Srov. zejména Jiří KOTYK, *Spor o revizi Husova procesu*, Praha: Vyšehrad, 2001, který ovšem mezitotalitní období pominul, stejně jako Pavel HELAN, „K druhému životu Jana Husa,“ *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 53, č. 1 (2013): 53–58. Okrajově si kontroverze povšiml Robert MEČKOVSKÝ, „Katolická církev a moderní bádání o Janu Husovi,“ *Sacra aneb Rukověť religionistiky* 3, č. 1 (2005): 25–44, zde 30–31, a v jeho stopách Robert SVATOŠ, *Duchovní cesty českého ekumenismu: minulost, přítomnost a perspektivy*, Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2015, s. 238. Já sám jsem se jí samostatně dotkl ve Vojtěch Novotný, *Maximální křesťanství: Adolf Kajpr SJ a list Katolík*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012, s. 96.

² Pro podrobnější údaje o Heidlerovi ve sledovaném období srov. Vojtěch Novotný, *Odvaha být církví: Josef Zvěřina v letech 1913–1967*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2013, passim. Celistvě pak srov. Karel FOŘT, „Můj přítel Sáša Heidler,“ *Nový život* 32, č. 9–10 (1980): 161–162; Alexander HEIDLER (in memoriam), *Studie* 71 (1980): 457–458; Jožka PEJSKAR, *Poslední pocta: Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948–1984*, sv. 2, New York: Konfrontace, 1986, s. 10–11; Petr KOLÁŘ, „Sáša Heidler – otec Křišťan,“ *Studie* 130–131 (1990): 392–395; [Karel Mácha], „Alexander Heidler,“ in Jiří GABRIEL (ed.), *Slovník českých filosofů*, Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 166–167; Karel FOŘT – Jan PAULAS, *Život voně člověčinou*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 185–197 a passim; Martin VAŇÁČ, „Heidler Alexander (1916–1980),“

překladatel, redaktor a lektor. Později se do ní zapojili i kněží Adolf Kajpr SJ (1902–1959), vedoucí redaktor listu *Katolík*, a Josef Hájek (1904–1985), profesor církevních dějin v královéhradeckém semináři. Menší role připadla Růženě Vackové (1901–1982), profesorce klasické archeologie a historičce umění. Jen nepřímo se do diskuse zapojil kněz Silvestr M. Brait OP (1898–1962), teolog a šéfredaktor revue *Na hlubinu*. V pozadí Vodičky stál i kněz a básník Jakub Deml (1878–1961). Neznámými účastníky kontroverze zůstávají pisatelé dopisů, které došly do obou redakcí.

Uvedené osobnosti lze rozčlenit do dvou skupin, a to nejenom podle toho, jakou pozici v diskusi zaujaly, ale i podle příslušnosti k určitému periodiku a potažmo i ideovému proudu uvnitř katolické církve. Kajpr, Heidler, Vacková a Hájek publikovali na stránkách *Katolíka: listu pro kulturu a život z víry*.⁴ Brait a Vodička přispívali do časopisu *Na hlubinu: revue pro vnitřní život*.⁵ Pokud bychom postihli odlišnost těchto periodik pojmy progresivní-konzervativní, pak bychom sice vyslovili cosi reálného, nebylo by to však dostatečně výstižné. Oba redakční kruhy usilovaly o to, aby životní postoje křesťanů lépe odpovídaly tajemství Ježíše Krista a byly tak účinnějším nástrojem Božího království v daném historickém okamžiku. V tomto ohledu byly obě skupiny v zásadě obnovné a na podobě českého katolicismu se to v obou případech reálně projevilo. To, čím se lišily, byla schopnost dialogu a míra zájmu o smýšlení současníků.

in Vojtěch NOVOTNÝ – Martin VAŇÁČ – Miroslav KUNŠTÁT, *Biografický slovník katolických teologických fakult v Praze 1891–1990*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2013, s. 72–73; Prokop TOMEK, „Otec Křišťan‘ z Rádia Svobodná Evropa,“ *Paměť a dějiny* 8, č. 1 (2014): 99–107.

³ Srov. Zdeněk ROTREKL, *Skrytá tvář české literatury*, Brno: Blok, 1993, s. 147–151; Mojmír TRÁVNÍČEK, „Timotheus Vodička,“ *Proglas: revue pro politiku a kulturu* 6, č. 6–7 (1995): 58–61; [Helena PAVLINCOVÁ,] „Timotheus Vodička,“ in Jiří GABRIEL (ed.), *Slovník českých filozofů*, Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 620–621; Martin C. PUTNA, *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918*, Praha: Torst, 1998, s. 488–493; Ladislav SOLDÁN, „Teoretik a kritik Timotheus Vodička v časopisu Řád 1933–1936,“ in Tomáš KUBÍČEK – Jan WIENDL (ed.), *Víra a výraz*, Brno: Host, 2005, s. 236–245; „Timotheus Vodička,“ in ÚČLAV ČR, *Slovník české literatury po roce 1945*. <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/>> [2015-05-29].

⁴ Srov. Vojtěch NOVOTNÝ, *Maximální křesťanství* (včetně bibliografie listu *Katolík*) a zde citovaná literatura.

⁵ Srov. Ondřej SALVET, *Die sichtbare Gestalt des mystischen Leibes: Die Ekklesiologie von Silvestr Maria Brait OP (1892–1962)*, Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2011; Libor NEKVINDA (ed.), *Na hlubinu 1926–1948: bibliografie revue pro duchovní život*, Hradec Králové: Nakladatelství Gaudeamus, 2000.

Oba okruhy vycházely z toho, co Kajpr nazval „vědomí naprosté nadřazenosti, naprosté a nevyhnutelné nutnosti Kristova nadpřirozeného života pro všechny věky a všechny národy“ a vědomí, že „odcizení mezi většinou dnešního lidstva a Církví Kristovou“ je opravdu veliké. Kajpr a jeho spolupracovníci na těchto premisách zakládali svůj „příznivý a pozitivní“ poměr ke společnosti a přesvědčení: „Nezískáme je zdůrazňováním svých práv, ne tím, že jim řekneme: Vy jste povinni přijít a pokorně se sklonit před Kristovou Církví. Platí sice i dnes, že mimo ni není spásy. Ona je i dnes suverénní duchovní a mravní Zákonodárkyní a Vládkyní lidstva. Ale právě proto, že je Vládkyní duchovní, může jen duchem, tzn. přesvědčováním a poučováním vládnout.“⁶ To v praxi předpokládá postoj toho, kdo se nesoustředí jednostranně na to, aby „protivníky“ usvědčil z nepravdy a zla, protože je ochoten ocenit to, co je u nich pravdivé a dobré, navázat na to a „doplnit z křesťanství“, v němž jediném je plnost dobra a pravdy, vše, co chybí.⁷ A právě tento postoj, myslím, odlišoval redakci listu *Katolík* od redakce revue *Na hlubinu*. Dókladem toho je i spor, který sledujeme.

2. PRŮBĚH⁸

Mezi protagonisty, kteří zde byli zmíněni, by vlastně měl figurovat i kněz Rudolf Schikora CSsR (1890–1962), vedoucí redaktor periodika *Dobry pastýř: týdeník katolického kněžstva*. Právě on totiž v červnu 1946 nastolil otázku, jak se má kněz chovat, jsou-li v obci, kterou spravuje, pořádány Husovy oslavy, často užívané k výpadům proti katolicismu. Část čtenářských reakcí kladla důraz na to, že je třeba „dát těmto slavnostem náplň křesťanského ducha“, případně se jich aktivně ujmout tak, aby byl Hus a vše, co s ním v myslí Čechů souvisí, prezentován ze stanoviska katolického (vždyť věřící katolík „je Husovi nejbliže“). Jiní pisatelé však nabádali k veliké opatrnosti, a to jednak proto, že „Hus byl bludař, jako takový byl stižen církevními tresty a konečně dle tehdejších světských zákonů [...] odsouzen k smrti“, jednak proto, že „kruhy protikatolické

⁶ ak, „Býti budou pastýře a rozprchnou se ovce,“ *Katolík* 1946, 20. 10., roč. 9, č. 22, s. 3.

⁷ ak, „Když vtíp tak vtíp,“ *Katolík* 1946, 7. 7., roč. 9, č. 13, s. 3.

⁸ Genezi kontroverze předkládám na základě bibliografické rešerše a zmínek v jednotlivých článcích, zvláště s oporou v údajích, které poskytl Alexander HEIDLER, „K sporům a otázkám okolo ‚Katolíka‘,“ *Dobry pastýř* 1946, 13. 10., roč. 2, č. 40, s. 638–639.

z toho vždy vytloukaly kapitál a dosud jest jim to záminkou k štvání protikatolickému“.⁹

Schikorův impuls a reakce kléru přiměly Heidlera, aby se 7. července vyjádřil k tomu, jak má být tato postava vnímána katolíky.¹⁰ Nebyl to důvod jediný. Velkou váhu měla i snaha komunistů přizpůsobit Husa svým potřebám (nezapomeňme, že 26. května 1946 se konaly volby, které vyhrála Komunistická strana Československa, takže v čele vlády stanul Klement Gottwald).¹¹ Určitou roli sehrálo i ekumenické sblížení tváří v tvář politické situaci, která ohrožovala všechny křesťany.¹² Heidler byl ekumenismu nakloněn¹³ a v této perspektivě vnímal i otázku Husa. Psal:

⁹ Srov. „K Husovým oslavám,“ *Dobryj pastýř* 1946, 2. 6., roč. 2, č. 21, s. 321–322; Ladislav Vojkovský, „Otázka husitská,“ *Dobryj pastýř* 1946, 9. 6., roč. 2, č. 22, s. 342–344; V. VOJK., „K oslavám Husovým,“ *Dobryj pastýř* 1946, 16. 6., roč. 2, č. 23, s. 367; Felix MIKULA, „Hus – sv. Cyril a Metoděj,“ *Dobryj pastýř* 1946, 30. 6., roč. 2, č. 25, s. 391–392.

¹⁰ Alexander HEIDLER, „Hus a Bratři solunští,“ *Katolík* 1946, 7. 7., roč. 9, č. 13, s. 1.

¹¹ Heidler dosvědčil, že komunistický ministr informací Václav Kopecký již r. 1945 řekl: „My probudíme v národě husitské instinkty, a to budete koukat, jak to s vaším katolicismem dopadne!“ Srov. Alexander HEIDLER, „Církev v letech 1945–48,“ in Pavel TIGRID (ed.), *Únor 1948 očima vítězů i poražených o třicet let později*, Köln: Index, 1979, s. 97–104, zde 100. Viz také zpravodajská relace „Jan Hus (1946)“ <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani>> [2015-05-29]; *Mistr Jan Hus: pásmo k 6. červenci 1946*, Praha: Kulturně-propagační oddělení ústředního výboru KSČ, 1946; Zdeněk NEJEDLÝ, *Hus a naše doba*, 2. vydání, Praha: Svoboda, 1946. Kontext: Jan RANDÁK, „Jan Hus mezi historií a chtěnou pamětí padesátých let 20. století,“ *Časopis Matice moravské* 126, č. 2 (2007): 343–351.

¹² Srov. mírně nepřesně Oto Mádr, „Jan Hus v mém životě,“ in Jaroslav Pánek – Miroslav POLÍVKA (ed.), *Jan Hus ve Vatikánu: mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho recepci na prahu třetího tisíciletí*, Praha: Historický ústav, 2000, s. 127–135, zde 130: „Tak bylo možné kolegovi Alexandru Heidlerovi před Husovým svátkem roku 1946 navrhnout v týdeníku Katolík účast katolíků na shromážděních kolem ohně v předvečer 6. července, aniž ho kdo okřikl. Ekumenické klima se projasňovalo také vlivem blížícího se rudého temna...“

¹³ Svědčí o tom i Alexander HEIDLER, „Je mezicírkevní spolupráce možná?,“ *Vyšehrad: list pro křesťanskou kulturu* 1948, 22. 1., roč. 3, č. 9, s. 137–138, kde přišel s návrhem na vznik mezicírkevního Sboru na ochranu náboženského života a práv. Vzápětí se 2. 2. 1948 účastnil i Všekřesťanského mírového shromáždění na Slovenském ostrově v Praze, kde se dostal do kontaktu s Přemyslem Pitterem. Na pokyn Josefa Berana s ním udržoval kontakt, plánovali ekumenické rozhlasové pořady. Později mu ale „Pitter nesměle zatelefonoval, že bratři z ostatních církví si myslí, že by to vypadalo v očích režimu jako spolupráce s americkým imperialismem, kterému Vatikán, jak známo, podléhá“. Srov. TIGRID (ed.), *Únor 1948*, s. 110 (příspěvek v diskusi); CDČT, fond Adolf Kajpr, kopie dopisu Karla Reichela z Úzké rady Jednoty bratrské s citací z Pitterova dopisu (11. 3. 1948) a rukopisným konceptem Beranovy odpovědi; Václav VAŠKO, *Neumlčená:*

Známe-li skutečnou historii Husovu – a ne jenom liberální mythus o Husovi – pochopíme-li celou děsivou tragiku této křesťanské osobnosti a všeho, co s ní souvisí, pak nám nemůže být předmětem hlučných oslav, nýbrž vážného zamyšlení.

Třebaže se Heidler ve svém článku inspiroval názory Pia Paschiniho, profesora církevních dějin na papežském Atheneu v Lateránu, dočkal se několika pobouřených čtenářských reakcí. Zvláště dopis jakéhosi kněze jej přiměl k tomu, aby 21. července otiskl článek „Hus, klerikalismus a katolictví“.¹⁴

Tentokrát se dočkal reakce veřejné. Vodička mu vytkl, že pojednává o Husovi a Kostnickém koncilu „nebezpečně nejasným způsobem“ a v rozporu s učením katolické církve:

Myslím, že jediné objektivní a katolické pojetí Husova odsouzení je to, které uznává, že Hus byl pravoplatně a spravedlivě odsouzen na Kostnickém ekumenickém koncilu jako zjevný kacíř (viz Denz. 661!) a že tento rozsudek musí být všemi katolíky uznáván tak jako všechno ostatní, co uvedený koncil odsoudil jakožto odporující víře nebo dobrým mravům (srov. Denz. 658!) Článek A. Heidler je po této stránce pochybený.¹⁵

Toto závažné obvinění přimělo Kajpra, aby se svého přítele 8. srpna zastal textem, jímž dal najevo, že Heidlerovo úsilí sdílí: jeho stanovisko předložil a hájil jako společné.¹⁶ Očividně se jednalo o mínění celé redakce, jak dokládá i krátká poznámka k došlé poště.¹⁷ O rozvíjející se kontroverzi svědčí příspěvek Hájka otištěný 28. září, který se pokusil Heidlerovo stanovisko podpořit a mírně upřesnit historickou argumentací.¹⁸ Vacková se naproti tomu 3. listopadu vyjádřila k širšímu ideové-

kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce, sv. 1, Praha: Zvon, 1990, s. 237–238.

¹⁴ Alexander HEIDLER, „Hus, klerikalismus a katolictví,“ *Katolík* 1946, 21. 7., roč. 9, č. 14, s. 1. Jak autor později podotkl, psal v době, kdy byl zaměstnán duchovním vedením katolického studentského tábora a neměl po ruce potřebné prameny.

¹⁵ Timotheus VODIČKA, „Katolické poznámky,“ *Na hlubínu* 20, č. 8–9 (1946): 244–245, zde 245.

¹⁶ ak, „Stále ještě Hus,“ *Katolík* 1946, 18. 8., roč. 9, č. 16, s. 2.

¹⁷ jb. „Redakční pošta,“ *Katolík* 1946, 18. 8., roč. 9, č. 16, s. 4: „Zdůraznili jsme mravní stránku známé události v jedné straně, v druhé nás za to nazvali reakcionáři. Vrhli jsme nové světlo na procesuální stránku Husova upálení, hned se jeden čtenář znepokojil, jako bychom se snad zastávali Husových bludů.“

¹⁸ Josef HÁJEK, „Pravoplatnost Kostnického sněmu a Husův proces (Hradec rozhodčím mezi Prahou a Olomoucí),“ *Katolík* 1946, 28. 9., roč. 9, č. 19, s. 5.

mu kontextu. Svou úvahu vydala u příležitosti soutěže na architektonickou úpravu válkou poničeného Staroměstského náměstí a výročí smrti Ladislava Šalouna, autora sochy Jana Husa.¹⁹

Heidler sám se ke kontroverzi vyjádřil 13. října článkem, který záměrně zveřejnil na stránkách kněžského týdeníku *Dobry pastýř*, aby tak mohl celé nedorozumění řešit „mezi čtyřma očima bez zbytečného matení laiků“. Podotkl v něm, že příliš nevytýká „příteli Vodičkovi, který si občas rád zahraje na »velkého inkvisitora« (ve skutečnosti mu nyní lépe sedí úloha průbojného laického apoštola), jeho kritiku v »Hlubině«. Jen mohl trochu více respektovat souvislost obou článků a nemusel užívat citátů úplně vytržených z kontextu“. Více jej zabolelo, že jej jeden kněz „v dopise redakci podezřívá z modernismu. To je buď nepěkná pomluva, nebo naprostá neznalost, co to vůbec modernismus je.“²⁰

To vše v listopadu vyprovokovalo reakci revue *Na hlubinu*. Braitovi se omezil na krátký protest proti pojmu „velký inkvizitor“.²¹ Vodička pak odpověděl článkem, v němž zopakoval výhrady vůči Heidlerovi (Kajprův výklad zcela přešel) a připojil argumenty zaměřené proti Hájkovi ve prospěch konkluze: Hus „byl souzen zákonným shromážděním církevním a jeho odsouzení bylo legální i spravedlivé“.²² Dočkal se kvůli tomu pochvalné reakce Demla, s nímž byl úzce spojen.²³ Ten ostatně

¹⁹ Růžena VACKOVÁ, „Idea Staroměstského náměstí (K úmrtí Šalounovu a k výročí 3. listopadu 1918),“ *Katolík* 1946, 3. 11., roč. 9, č. 24, s. 3. Autorka navazovala na text: Jaroslav ČERMÁK, „Mistr Šaloun – Staroměstské náměstí – Mariánský sloup – Staroměstská radnice,“ *Katolík* 1946, 27. 10., roč. 9, č. 23, s. 3.

²⁰ HEIDLER, „K sporům a otázkám okolo ‚Katolíka‘,“ s. 639. Dále: „Obávám se, bratři, abychom někdy necedili komáry atd., abychom totiž nepřehlíželi skutečná nebezpečí a pohoršení a nepohoršovali se nad názorem, který se snad trochu odchyluje od lidsky vyšlapané cestičky, ale nikoliv od nechvějného dogmatu.“

²¹ [Silvestr M. BRAITO,] „Velký inkvizitor,“ *Na hlubinu* 20, č. 11 (1946), 2. strana obálky: „Velký inkvizitor. Jednou to říkají o Vodičkovi, po druhé o Braitovi, ale což si myslíte, že to děláme pro osobní potěšení? [...] Polopravdy jsou naším největším nebezpečím, a proto právě k nim nemůžeme mlčet! [...] Souhlasím však, že musíme milovat lidi, i když potíráme omyly a nepřesnosti.“ – Vodička si titul inkvizitora vysloužil pro svůj podíl na sepsání knihy záměrně odkazující na Antonína Koniáše, SJ: *Klíč k dobré literatuře aneb Seznam knih, knížek a knížeček výborně, dobře neb snažně udělaných téměř obecně žádoucích, užitečných a přístupných myslím čtenářů zdravých, jasných a nepřilís odborných ... jako vzor ... pro lidi katolické, křesťanské a opravdové...*, sepsal Konstantin Miklík za pomoci Timothea Vodičky a Karla Vacha, Praha: Veřejná katalogická půjčovna knih u Ladislava Kuncíře, 1937.

²² Timotheus VODIČKA, „‚Katolík‘ a Koncil kostnický,“ *Na hlubinu* 20, č. 11 (1946): 304–308.

²³ Kateřina ŠEVČÍKOVÁ, *Dopisy Jakuba Demla Timotheu Vodičkovi*, Olomouc: FF UP, 2010, s. 30–31 (dopis z 5. 11. 1946): „...na Vašich článcích v listopadovém čísle Hlubiny je pa-

nemohl Kajprovi jeho postoj k Husovi zapomenout a ještě po letech se k němu nechutným způsobem vrátil.²⁴

V době, kdy vyšel Vodičkův text, již byl Heidler ve Švýcarsku, kam odjel poté, co obdržel studijní stipendium na univerzitě ve Fribourgu. Místo něj proto replikoval Kajpr, který se současně pokusil spor uzavřít: odtud článek ze 17. listopadu s názvem „Doslov k jedné diskusi“.²⁵ Přece však se cítil ještě povinován poskytnout 24. listopadu prostor Hájkovi, který chtěl odpovědět Vodičkovi.²⁶

Zdá se, že celá tato výměna mezi oběma redakcemi, jež ostatně nebyla jediná, vyvolala nepokoj čtenářů *Na hlubinu*, kteří nerozuměli tomu, proč by se měli věřící mezi sebou takto přít, a jimž přišel Vodičkův tón neúměrně příkrý. Tak alespoň lze rozumět skutečnosti, že Braitto na přelomu let 1946–1947 zařadil texty, v nichž obhajoval význam kontroverze mezi katolíky.²⁷

Na ně pak Heidler 26. ledna 1947 reagoval článkem, v němž sdělil čtenářům „své definitivní mínění o tomto sporu“. Rozlišil přitom dvě jeho

trný podzim, t. j. právě tento čas, kdy babí léto už nelítá, stromy opadaly a kontury jsou jasné. Mimoto: zajici se nemají kam skrýt. Doba „odstřelů“ (žasněte, co všechno vím!), a Vy máte dobré oko, a ruce se Vám netřesou. Slovem: připravil jste nám Pulmentum, sicut velle me nosti – et benedicat Tibi anima mea. [pochoutku oblíbenou – a má duše Tě velebí: srov. Gn 27,4] [...] Ten Kajpr – „Katolík“ nechce a nehodlá toho Husa opustit, jak patrně i z posledního čísla, kde Růžena Vacková je vášnivě pro to, aby ten Šalounův Idiot na Staroměstském náměstí zůstal!“

²⁴ Kateřina ŠEVČKOVÁ, *Dopisy Jakuba Demla Timotheu Vodičkovi z let 1944–1961: edice korespondence*, Olomouc: FF UP, 2012, s. 57 (dopis z 3. 2. 1954): „... v roce 1947 chtěla sl. Rosa vydati dílo sv. Jana z Kříže (Ovečky) a tehdy jí P. František Šilhan, provinciál SJ řekl: „Kdyby toho P. Ovečka raději nechal, co s tím, kdo to dnes bude čist?“ Možná, že dnes v kriminále některý Jezuíta přece by se odhodlal otevřít sv. Jana z Kříže, kdyby zrovna nesnil o rehabilitaci Mistra Jana Husa...“

²⁵ ak „Doslov k jedné diskusi“, *Katolík* 1946, 17. 11., roč. 9, č. 26, s. 3.

²⁶ Josef Hájek, „Katolík“ a Koncil kostnický, *Katolík* 1946, 24. 11., roč. 9, č. 27, s. 3.

²⁷ [Silvestr M. BRAITTO,] „Polemiky“, *Na hlubinu* 21, č. 1 (1947), 3. strana obálky: „Když polemiky zůstanou v hranicích bratrské lásky, nejsou nikdy na škodu. [...] Katolické chyby jsou za jedno nebezpečnější než chyby druhých. [...] Posléze čím výše postavenější a důležitější katolík mluví nepřesně a nesprávně, tím je nebezpečnější jeho nepřesnost, a proto tím spíše nad tím musíme bdít.“ [Týž,] „H. K.,“ *Na hlubinu* 21, č. 2 (1947), 2. strana obálky: „Nepohoršujte se nad polemikami mezi námi a přispěvateli různých katolických časopisů. I když padne nějaký ten šrám, nejsme děti, abychom to brali tragicky ani s jedné ani s druhé strany. Polemikami se tříbí názory a formuluje se přesné stanovisko. Bylo by to hrozné nudné, kdyby nebylo mezi námi polemik.“ Timotheus Vodička, „Kontroverze“, *Na hlubinu* 21, č. 1 (1947): 30–32; Arnold LUNN, „Kontroverze mezi katolíky“, *Na hlubinu* 20, č. 12 (1946): 342–343; T. Kl. *Na hlubinu* 21, č. 2 (1947), 3. strana obálky.

roviny. To, na čem mu opravdu záleželo a co bylo jeho vlastním – dle jeho slov „pastoračním“ – cílem, bylo „jemnější psychologické chápání otázky“, „křesťanské řešení citových konfliktů, které tu byly v době Husova procesu, i těch, které pozorujeme dnes u většiny našich lidí, kdykoliv se dotkneme Husa“. („Jsou ovšem povahy, které pro takováto imponderabilia vůbec nemají orgán.“) Druhou rovinu sporu představovaly historické a právní skutečnosti, jichž se Heidler pouze „dotkl“ a které nehodlal řešit: „Prosím tedy čtenáře, aby tyto výroky nepovažovali za nějaký definitivní výsledek historického bádání.“²⁸

Braitova reakce byla stručná – a opět polemická:

Proč jsem otiskoval Vodičkovy polemiky s *Katolíkem*? Uznávám potřebu přibrání psychologických momentů při řešení této staré české bolesti. Sám jsem konal v tom smyslu hodně přednášek na thema Český zápas o Církev. Ale pastorálka se vši psychologií nesmí zavírat oči před fakty a nesmí být historicky nesprávná. Chtěli jsme jen říci: »Takto to neurovnávejte, touto cestou jít nemůžeme«.²⁹

Kontroverze tím byla ukončena. Krátce byla ještě připomenuta u příležitosti Husova výročí r. 1947. List *Katolík* se jí dotkl jen zcela nenápadnou zmínkou vedoucího redaktora.³⁰ Naproti tomu Vodička, který

²⁸ Alexander HEIDLER, „Ještě slovo k diskusi s ‚Hlubinou‘, snad poslední,“ *Katolík* 1947, 26. 1., roč. 10, č. 4, s. 4.

²⁹ Silvestr M. BRAITO, „Také naše poslední slovo v otázce Husově,“ *Na hlubinu* 21, č. 2 (1947), 3. strana obálky. V textu narážka na přednášky a letáky, viz též, *Český zápas o Církev ve středověku*, Olomouc: Maticе cyrilometodějská, [s.d.]. Braitů byl Husem dlouhodobě zaujat a měl na něj vyhraněně negativní názor. Srov. též, *Církev: studie apologeticko-dogmatická*, Olomouc: Krystal, 1946, s. 262–272 (zde 271: „... jest jeho pojem Církve mlhavý, neživotný, neudržitelný a neuskutečnitelný v životě. Hus tím nemálo přispěl k vývoji tak zvaného svobodného, až nevazaného křesťanství.“). Též, „Snahy Čechů o definování církve,“ *Nový život* 17, č. 11 (1965): 212–214 (zde 213: „skrze mistra Husa dosáhlo nejzazších hranic zmatení pojetí kristologického a eklesiologického chápání tajemného těla Kristova“). Pro úpravy zanesené v 60. letech do knihy o církvi viz SALVET, *Die sichtbare Gestalt des mystischen Leibes*, s. 141; Benedikt MOHELNÍK, „Ekleziologie Silvestra M. Braity,“ in Vojtěch NOVOTNÝ (ed.), *Česká katolická eklesiologie druhé poloviny 20. století*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007, s. 73–83 (passim).

³⁰ ak, „Po 6. červenci,“ *Katolík* 1947, 13. 7., roč. 10, č. 28, s. 28, kde Kajpr o Husovi uvedl, že „katolík, člověk společenství, člověk Církve, nikdy nemůže býti nadšen jeho postupem, i když sebe upřímněji hledá a má hledat pohnutky jeho jednání vysvětlující“. Toto tvrzení opřel o výroky, které se konec konců blíží stanovisku Braity: „Kdo umírá za jasné, věčné zákony, je mučedník a světec, kdo umírá za svoje mínění, je mučedníkem právě tohoto mínění. Křesťan, pravý křesťan, bude vždycky příliš pokorný, než aby ho kdy napadlo, že jemu samotnému Kristus zjevuje pravdu, že by mohl mít

v revui *Na hlubinu* komentoval husovské oslavy, podotkl, že loňský rok vzbudil v jejich pořadatelích „domnění, že vskutku celý národ, katolíky nevyjímajíc, oslavoval Husovu vzpouru proti Církvi – tím spíše, že některé katolické časopisy vskutku přinesly špatně promyšlené úvahy, které mohly cosi takového sugerovat“. Tuto průhlednou narážku pak završil explicitním výrokem: „Neukazuje to také, jak potřebný byl náš protest proti pochybným irenickým snahám, jež byly loni uplatňovány v *Katolíku*?“³¹

To byla, nakolik je známo, definitivní tečka za celou pří.

3. OBSAH

Jak patrně, diskutující strany rozlišovaly dvě roviny kontroverze: historicko-právní a psychologicko-pastorační.

3.1 Rovina historicko-právní

Jedno hledisko sporu představuje otázka, zda byl Kostnický koncil oprávněn k tomu, aby Jana Husa soudil.

Heidlerova a Kajprova teze zněla: Husovy názory byly skutečně heretické, jsou to objektivně bludy. Jeho soudcové však nebyli kanonicky oprávněni k tomu, aby takový rozsudek vynesli. V daném okamžiku se totiž nejednalo o právoplatný ekumenický koncil. K tomu je zapotřebí předsednictví legitimního papeže. Ten ale přišel až dva roky po smrti Jana Husa a Jeronýma Pražského s Martinem V. Ba co více, Husovi soudci byli přímo odpůrci papežství: „V Zikmundově Kostnici Petr nebyl, leda jako obžalovaný“. Jejich konciliaristické stanovisko bylo formální

pravdu, stojící v rozporu s celým ostatním křesťanstvem nebo s jeho velikou většinou. A to je právě případ Husův. [...] A že náboženské ovoce všech reforem, ke kterým dal Hus první podnět, je trpké, to nemůže nikdo popřít. Z tohoto hlediska, které všem časovým změnám na vzdory, budeme a musíme vždycky považovati za základní, jeví se nám Hus jako postava tragická, zasluhující především soucit.“

³¹ TKA, „Husovy oslavy“, *Na hlubinu* 21, č. 7 (1947): 277–278. Autor zmínil „katolické letáky, v nichž se na základě objektivních úsudků předních historiků konstatovalo, že Husovo odsouzení bylo zákonité a spravedlivé“. Je pravděpodobné, že byly dílem Braita a Vodičky.

herezí podobně jako názory Husovy. Pravdou je, že papež Martin V. následně stvrdil, že se Husovi soudci nemýlili, když jeho názory označili za bludy.

Toto dodatečné přijetí a schválení, tento právní akt, nikdy však nemůže dodat svatosti a kanoničnosti koncilu v jeho konkrétní skutečnosti v době, kdy soudil Husa, kdy jednal bez papeže, ba přímo proti papeži.

A tak tedy platí:

Byla to Církev, která dodatečně odsoudila některé dogmatické názory Husovy – ale nebyla to Církev, která vedla konkrétní soudní proces s osobou Husovou a která jej vydala k upálení. Tehdejší Kostnický sněm nelze s katolického hlediska považovati za představitele Církve.³²

Koncil kostnický v době odsouzení Husova nebyl ekumenickým koncilem, jeho výrok nebyl neodvolatelným výrokem Církve, jeho ústy nemohl mluvit Duch Svatý. Ten mluvil až později schválením papežovým.³³

Josef Hájek toto stanovisko sdílel. Tvrdil však, že koncil byl právoplatně svolán od 4. července 1415, kdy tak učinil papež Řehoř XII., který ovšem týž den rezignoval. To znamená, že Husa sice soudili poslední dva dny účastníci koncilu právoplatně svolaného, avšak všechny výnosy tohoto koncilu „neměly ještě nezbytného papežského schválení a tak se staly ekumenickými až od r. 1417“:

Tento koncil jest pravým ekumenickým shromážděním Církve od volby Martina V. v listopadu 1417, odekdy on předsedal sněmu, a v těch předchozích výnosech, které papežové dodatečně schválili.³⁴

Kajpr i Heidler osvětlili mínění o zpětném zplatnění Husova odsouzení analogiemi z kanonického práva:

³² HEIDLER, „Hus, klerikalismus a katolictví.“

³³ ak, „Stále ještě Hus.“ Srov. týž, „Doslov k jedné diskusi“: „Hus opravdu bloudil, proto byl spravedlivě odsouzen. Jen toto nesporně plyne z onoho papežského slova. Neplyne však z něho, že právě koncil byl dne 6. července 1415 oprávněn souditi Husa...“

³⁴ HÁJEK, „Právoplatnost Kostnického sněmu a Husův proces.“

Tak na př. nemanželské dítě možno legitimovat a dát mu tím právně všechny výhody dětí manželských, a přece jednání jeho rodičů při jeho početí se tím z hříšného nestává nehrášným, nenabývá úctyhodnosti řádného manželského aktu.³⁵ Bylo to cosi jako sanatio in radice: svátost přijímají pseudoconiuges až v den sá-nace (!), ale per fictionem iuris se její právní účinky vztahují již ke dni původního, tehdy ovšem ve skutečnosti neplatného sňatku.³⁶

Vodička, který snad „psychologicko-pastorační“ rovinu sporu ani nevnímal, se zcela soustředil na to, aby dokazoval, že Kostnický koncil byl již v okamžiku Husova odsouzení koncilem pravoplatným. V první chvíli sice tento problém vůbec nepostřehl,³⁷ ve svém druhém příspěvku však tvrdil, že Heidler a Hájek „nerozlišují dosti přesně podmínky a smysl ekumeničnosti a zákonitosti církevního koncilu“ a také že „zkreslují historickou skutečnost, protože neuvádějí historická fakta, jež mají rozhodující význam pro posouzení zákonitosti Husova odsouzení“.³⁸

K první věci přinesl tvrzení:

Posuzujeme-li [...] Koncil kostnický, je zřejmo, že to byl ekumenický koncil v každém smyslu, i když nebyl ekumenický ve všech svých částech. Byl ekumenický *quoad convocacionem* od 4. července, kdy byl svolán pravoplatným papežem Řehořem XII. jako řádný ekumenický koncil a kdy se obediencie sesazeného Jana XXIII. spojila s obediencí Řehoře XII. Do té doby ekumenický *quoad convocacionem* nebyl. Byl ekumenický *quoad approbationem*, protože Martin V. schválil všechny jeho dekry, jež byly usneseny ve věcech víry »*concilialiter et non aliter*« – to jest za účasti zástupců celé Církve a se souhlasem kardinálského sboru [...] Mimo to výslovně schválil právě dekry proti Viklefovi, Husovi a Jeronýmovi (bully *Inter cunctas* a *In eminentis*). Neschválil však dekry pátého zasedání, jež nebylo konciliární, protože se ho účastnila toliko obediencie Jana XXIII., a to ještě neúplná. Konečně byl ekumenický *quoad celebrationem* zcela jistě 4. července a pak od zvolení Martina V., protože mu předsedal pravoplatný papež, a v období mezi těmito dvěma daty z titulu zvláštní pravomoci, kterou mu udělil Řehoř XII. [...] Řekneme-li povšechně a obecně, že Koncil kostnický byl ekumenický, je to vždycky nějakým způsobem pravdivé, protože v některém ze tří významů mu ekumeničita příslušela od 4. července vždycky. Nebyl-li někdy ekumenický *quoad celebrationem*, neměnilo to

³⁵ ak, „Stále ještě Hus.“

³⁶ HEIDLER, „K sporům a otázkám okolo ‚Katolíka‘,“ s. 636.

³⁷ VODIČKA, „Katolické poznámky“: „Jestliže papež uznal dodatečně výrok koncilu nad Husem za spravedlivý a pravoplatný, a prohlásil-li, že musí být za takový pokládán od každého katolíka, jaké nové hledisko zde může přinést zjištění, zdali 6. července 1415 ještě koncil byl nebo už nebyl pravoplatný? Z toho může vzejít jen zbytečné matení myslí.“

³⁸ VODIČKA, „‚Katolík‘ a Koncil kostnický,“ s. 305.

zajisté nic na řádnosti jeho svolání, jako zase fakt, že některé dekry byly schváleny dodatečně, nemění nic na tom, že byly usneseny *conciliariter* již dříve; kdyby nebylo usnesení, nebylo by ani schválení a nebylo by ani jejich konciliarity.³⁹

Periodu mezi Řehořem XII. a Martinem V., a s ní i Husovo odsouzení, pak Vodička v druhé části svého textu ospravedlňuje jako legitimní tvrzením, že rezignaci Řehoře XII. předcházela jeho konstituce, již koncil nejenom svolal, ale současně jí také předem schválil a potvrdil vše, co koncil rozhodne ve shodě s papežskými instrukcemi. Z toho je zřejmé, že se tím Kostnický koncil nestal „žádným nezákonným shromážděním bez církevní autority, nýbrž že zůstal i nadále shromážděním zákonitým a autoritativním [...]“. Proto není pravda, že Hus byl souzen nezákonnými soudci; ve skutečnosti byl souzen zákonitým shromážděním církevním a jeho odsouzení bylo legální i spravedlivé...⁴⁰

Hájek se k této věci ve svém závěrečném stanovisku vyjádřil opětovným tvrzením, že „téměř celý Husův proces se odehrával před sněmem, který byl svolán vzdoropapežem a který po jeho útěku se postavil na bludný základ nadřazenosti koncilu nad papežem; v tomto smyslu [...] byli to soudcové nelegitimní“. Poslední dva dny Husa soudili účastníci koncilu právoplatně svolaného a ti nad ním také 6. července vynesli rozsudek. Ten však ještě vyžadoval papežské schválení, a to přišlo až dodatečně, poté, co Martin V. některá (!) předchozí usnesení sněmu schválil. Jenom ta také mají charakter rozhodnutí koncilu ekumenického. „Předběžné pověření odstupujícího Řehoře XII. k tomu rozhodně nestačí [...] předchozí jednání je ekumenické, pokud bylo schváleno jako takové.“ Mohl to však někdo v r. 1415 u Husa vědět s jistotou?⁴¹

³⁹ Tamtéž, s. 305–306. Vodička se opírá o rozlišení (s. 305): „Nejprve může být koncil ekumenický *quoad convocationem*, jestliže k němu byli svoláni papežem katoličtí biskupové celého světa. Za druhé může být ekumenický *quoad celebrationem*, jestliže představuje celou Církev, to jest, jestliže se ho účastní většina biskupů nebo aspoň biskupové ze všech končin křesťanského světa ve spojení s papežem. Za třetí může být ekumenický *quoad confirmationem (approbationem)*, jestliže – a pokud – jeho výnosy byly potvrzeny papežem, a tím nabyly obecné závaznosti a neodvolatelnosti. Z těch tří podmínek jen jedna je naprosto nevyhnutelná, totiž papežské schválení; ostatní dvě mohou být nahrazeny autoritou Církve nebo papeže, takže koncil může být ekumenický co do autority – to jest, jeho výnosy platí závazně pro celou Církev – ačkoli nebyl ekumenický co do ostatních podmínek.“

⁴⁰ VODIČKA, „‘Katolík’ a Koncil kostnický,“ s. 307.

⁴¹ HÁJEK, „‘Katolík’ a Koncil kostnický.“

3.2 *Rovina psychologicko-pastorační*

Kajpr ani Heidler se již k hledisku historicko-právnímu vracet nechťeli a ponechali je odborníkům. Od počátku totiž zdůrazňovali, že sledují jiný aspekt věci: „Legalita není jediný element při řešení duchových problémů.“⁴² To, nač chtěli poukázat, je hledisko psychologicko-pastorační. Tím je míněno čtvero věcí: Jednak snaha „vmysliti se do situace doby, vysvětliti, jak mohl Hus subjektivně k svému stanovisku dojít“, a ukázat tím, že ačkoli je část jeho učení i dnes bludná, přece „i Hus zasluhuje jakési shovívavosti, porozumění“.⁴³ Toto vcítění pak oba mužové stavěli do služeb problémů aktuálních: Husovy odpůrce v řadách katolíků chtěli varovat před nebezpečím farizejství a klerikalismu. Husovy příznivce v řadách křesťanů jiných konfesí chtěli získat pro vážnou rozpravu o věcech víry. A konečně chtěli protestovat proti povrchnosti těch, kdo Husa každoročně nadšené oslavují, aniž by sdíleli jeho zaujetí Kristem.

Čteme-li Heidlerovy a Kajprovy texty, je skutečně nápadné, že se snažili především ukázat, že Hus, „tento domnělý titán, byl ve skutečnosti velmi nešťastný člověk, hodný spíše soucitu než oslav“. Jeho doba byla jedním z „nejpochmurnějších“ okamžiků, které Bůh dopustil v království svého Syna. Šlo přece o čas dvou a tří papežů, čas, „kdy chtělo v Kostnici reformovati církev nezákonně svolané shromáždění lidí, kteří sami z velké části nebyli reformováni, kteří byli více méně nakaženi konciliárními bludy, kteří takřka jedním dechem soudili legitimního papeže a české viklefyty“. „Což necítíme tu tragiku, že zde soudili heretika lidé, kteří byli sami ohroženi heresí?“⁴⁴ „Kdyby zde bylo několik opravdu dobrých kněží, nemohlo by dojít k reformaci.“⁴⁵ „Kdyby byl Duch lásky přítomen v koncilu, byl by mu dal možná jiný směr a tím i našim národním dějinám.“⁴⁶

Právě zde se otevírá druhý aspekt věci: varování všem katolíkům, kteří k Husovi přistupují s povýšenou touhou usvědčit ty, kdo se k němu hlásí, z bludu. Tento klerikalismus, jemuž záleží „více na okamžitém vnějším úspěchu než na pravdě a lásce“, vystihuje jeho „nepřiznané, ale horlivě zachovávané heslo: »Proti demagogii nevěrecké, demagogie

⁴² ak, „Doslov k jedné diskusi.“

⁴³ ak, „Stále ještě Hus.“

⁴⁴ HEIDLER, „Hus a Bratři solušní“; týž, „Hus, klerikalismus a katolictví.“

⁴⁵ HEIDLER, „K sporům a otázkám okolo ‚Katolíka‘.“

⁴⁶ ak, „Stále ještě Hus.“

náboženská!“⁴⁷ Skutečně katolický postoj zaujímá ten, kdo nečiní kompromisy s Husovými objektivními omyly, je schopen pro ně nalézt určitou subjektivní omluvu,⁴⁸ usiluje o celou pravdu, a právě proto je také schopen „klidně přiznati lidské chyby na vlastní straně, uznati zrnko pravdy a dobré vůle u odpůrců, nenáviděti blud, ale milovati bloudícího“. Ba co více, katolík je schopen se u toho, s kým nesouhlasí, poučit, a to nejenom z jeho omylů, ale i z toho, v čem má pravdu.⁴⁹ To ovšem předpokládá, že se varuje farizejství a uvědomuje si, že „mít pravou víru a nikdy v ní nezbloudit, je nezasloužený dar Boží, jenž nikdy nemá svádet k povýšenému pohrdání druhými“.⁵⁰

Na tomto základě Heidler vybízel, aby se katolíci snažili řešit husovskou otázku „irénicky“ („v duchu křesťanského míru“), podobně jako to činí v cizině „v daleko svízelnějších otázkách dějin církevních rozkolů“: „Nemusíme se báti nastoupiti na tuto cestu ani u nás. Bude jen ke cti katolíků, budou-li na ní oni státi jako první.“⁵¹ Heidlerovo irénické řešení je snahou o to, aby nebyl Hus zneužíván k vzájemným potyčkám a aby se překlenutím historické zátěže otevřel prostor pro sblížení. Jeho cílem je to, že se všichni shledají v jediné církvi Kristově, pod vedením nástupce Petrova:

⁴⁷ HEIDLER, „Hus, klerikalismus a katolictví.“

⁴⁸ HEIDLER, „Hus a Bratři soluňští“: „V těchto osudných omylech je základ celé Husovy tragiky, celé tragedie náboženského rozkolu v našem národě. Ať soudí vševědoucí a milosrdný Bůh toho muže, který snad opravdu do poslední chvíle myslel, že má pravdu, a který zemřel s mariánskou písní na rtech... Nám nezbyvá než říci: jeho omyly jsou pochopitelné, omluvitelné, snad opravdu nezaviněné – ale jsou to *omyly*, ke kterým se my katolíci nemůžeme hlásit, stejně jako se nehlásí jeho nevěřící oslavovatelé k tomu, v čem se my s ním shodujeme. Můžeme však počítati s tím, že sám Bůh tyto věci vidí v celé jejich tragice a že tedy náš český duchovní rozkol není jakýmsi dědičným hříchem, z kterého by s jeho milostí nebylo východisko.“

⁴⁹ HEIDLER, „Hus, klerikalismus a katolictví.“ Zde také: „Katolická theologie se nebojí užívatí pravověrných spisů Tertullianových a Origenových, francouzští katolíci se nebojí znovu vydávatí první díla abbého de Lammenais [...], ačkoliv tyto mužové později ztratili správnou katolickou orientaci. Jen u nás se osoba Husova stala předmětem vášně a demagogie s obou stran. Bylo by opravdu na čase, abychom tomu, pokud je na nás, učinili konec postojem vpravdě objektivním a katolickým.“

⁵⁰ ak, „Stále ještě Hus.“

⁵¹ HEIDLER, „Hus, klerikalismus a katolictví.“

Doufáme, že snad se snáze dorozumíme s těmi, kteří se považují za Husovy žáky. Máme se přece snažiti i o jejich získání, máme hledati vždy nové a nové přípustné prostředky. Tak jedná apoštolská láska.⁵²

Kajpr, který vyřkl tato slova, si také přál, aby lepší vcítění do Husových postojů otevřelo všem, věřícím i nevěřícím, cestu k tomu, aby sdíleli jeho vážnost a jeho „žár pro duchovní věci“. Ano,

Hus bloudil, zbloudil zejména ve svých názorech na podstatu Církve. Většina z nás v nich nebloudí, a to proto, že se o podstatu církve nestaráme vůbec, že jsme k ní lhostejní. Hus upřílišně, bludně, zdůrazňoval tajemnou neviditelnost Církve, my zase býváme na opačném pólu, pro nás je Církev pouze viditelná, pro nás je Církev úřadem, spolkem, kterému jsme duchovně úplně cizí, protože nechceme chápat, že Církev je především mystický Kristus, pokračující skrze ni své Vykoupení světa, že Církev je Boží společenství vyvolených a vykoupených, skutečný, živý základ a zárodek onoho společenství, které sv. Jan zahlédl ve svém Zjevení.⁵³

My, které tu Kajpr používá, zahrnuje zástupně křesťany všech konfesí, ale i ty, kdo v Krista nevěří. Těm posledním autoři adresují protest „proti tomu, že se z jeho [Husovy] postavy, kterou, ať chceme nebo nechceme, nikdy neoddisputujeme z českých duchovních dějin, v každý předvečer 6. července stává záminka k tolika duchaprázdnostem“. Jde o to, aby ustal přívál frází, které bují na nevěrecké poušti a jsou zradou na Husovi samotném, neboť ti, kdo stále mluví o pravdě, zapominají, že

Hus sám si nedovedl představit žádnou jinou pravdu a žádný jiný život než v tom, jenž řekl o sobě: Já jsem Pravda a Život [...] Myslím věru upřímně, že by snad ani nemohl žít, kdyby viděl, k jakým rouháním dnes docházejí tak velmi mnozí jeho ctitelé, a jak se při tom jeho dovolávají. Nemohl by asi žít, právě proto, že byl všemu navzdory přece jen věřící duše, pro niž jistě Kristus, pravý božský Kristus, znamenal takřka všecko.⁵⁴

Tak je Hus a husitismus, se vši svou tragičností, vlastně i čímsi pozitivním, jakýmsi mementem. Představuje – jak uvedla Růžena Vacková – „skutečně propastnou otázku českých dějin“:

⁵² ak, „Stále ještě Hus.“

⁵³ ak, „Stále ještě Hus.“

⁵⁴ ak, „Doslov k jedné diskusi.“

Je tu, trčí, křičí – a musí být řešena. Historicky i historicko-filosoficky. To jsme dlužni především my katolíci. [...] Zde žádná částečnost nepomůže – všichni katolíci vědí, že touto problematikou bude objasněna bytostná otázka smyslu českých dějin a poměru Čechů ke katolické církvi jako k celistvé obci věřících.⁵⁵

A Josef Hájek tvrdil:

Jsem jist – dá Pán Bůh – že i k tomu dojde, neboť pravda si to vynutí, že se ono šťastné pokolení bude divit, jak mohl sloužiti právě Hus po tolik desetiletí tak důležitých novověkých českých dějin za zdroj svárů v národě, k nemalé radosti jeho nepřátel. Tím naléhavější jest, abychom sami co nejvíce přispěli k tomuto objektivnějšímu a pokojnějšímu chápání tak významné otázky našich dějin, a to právě v duchu křesťanské pravdy a lásky.⁵⁶

ZÁVĚR

Epizoda, kterou jsem představil, nepřináší věcně mnoho nového k tomu, co je již známo o „bytostně dilematickém“ vztahu katolíků 20. století k Janu Husovi a o jejich touze přesáhnout apriorní, s plnou pravdou se míjející „konfesní schémata“.⁵⁷ V tomto ohledu potvrzuje to, co již bylo řečeno. Je zajímavá spíše proto, že dokládá dosud nestudovanou situaci poválečného období a ilustruje postoje několika předních osobností tehdejšího katolicismu.

Mezi nimi je třeba na závěr vyzdvihnout Alexandra Heidlera, který si tu začal utvářet samostatný názor na celou tuto bolestnou záležitost. I později, v době svého poúnorového exilu, pozorně sledoval to, jak byl Hus v Čechách interpretován. V roce 1965, na který připadlo výročí 550 let od smrti Jana Husa, vnímal tuto postavu jednak prizmatem zpráv o tom, jak se této postavy chopil komunistický režim, jednak prizmatem dekretu II. vatikánského koncilu o ekumenismu a připravované deklarace o náboženské svobodě. Nezapomeňme, že Heidler byl – jako

⁵⁵ VACKOVÁ, „Idea Staroměstského náměstí.“ Autorka z uvedeného důvodu tvrdila: „... o ideji Staroměstského náměstí měla by se rozvést debata až vášnivá. Vskutku: res nostra agitur. Nejde totiž o nic menšího, než o monumentalizaci pomníku pravého náboženského smyslu českých dějin.“

⁵⁶ HÁJEK, „Právoplatnost Kostnického sněmu a Husův proces.“

⁵⁷ Srov. Ctirad V. POSPÍŠIL, *Husovská dilemata*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015, s. 50.

jediný Čech – z titulu redaktora *Rádia Svobodná Evropa* přítomen všem zasedáním koncilu.

Mnohotvárný symbol, v nějž se Hus proměnil, mu evokoval rozdělení, k němuž došlo mezi českými křesťany. Přišel ovšem čas ekumenismu, který byl o to naléhavěji zapotřebí, oč více bylo „třeba svornosti všech, kdo věří v Boha a v Krista, k účinné obraně proti útokům ateismu“.⁵⁸ Komunisté však již pochopili, že se Hus v jejich rukách nestane tak snadno nástrojem rozdělení, a snažili se tedy spíše církve ochočit prostřednictvím ekumenicky pojatých oslav Husova výročí: totalitní režim „dříve zneužíval našich křesťanských rozdílů, teď by zase rád zneužil ekumenismu. Dokud nezaručí církvím minimální svobodu, neměly by od něho přijímat žádné dary, ani dary zdánlivě ekumenické. Chceme-li u nás dělat pokání za katolické hříchy minulosti, musíme především přestat se státním církevnictvím!“⁵⁹ Odtud Heidlerův závěr:

Co platilo o postoji k nehodným nebo nechápavým představeným církve, to platí tím více v poměru k představeným ve státě, když se snaží svévolně zasahovat do vnitřního života církví, ba i do svědomí jednotlivých věřících, a to s úmyslem náboženství postupně zničit. Jestliže si Hus vášnivě hájil právo kázat Boží slovo, když mu bylo – podle jeho mínění nespravedlivě – ođnato církevními představenými, jak by se teprve díval na nějakého ateistického funkcionáře, který by mu chtěl odejmout souhlas ke kněžskému působení! A jak by asi se svými zásadami a se svým charakterem pochodil v dnešním Československu! [...] Chceme-li být hodni mistra Jana Husa, musíme usilovat o vítězství zásady, kterou nedávno vyjádřil papež Pavel VI.: »K víře nesmí být nikdo nucen, ale ve víře se také nikomu nesmí bránit« – ať už jakýmkoliv prostředky.⁶⁰

Od těchto slov je již jenom krůček k proslulému projevu o náboženské svobodě, který Josef kardinál Beran pronesl 20. září 1965 na Druhém vatikánském koncilu a v němž mj. uvedl:

... i v mé vlasti katolická církev stále trpí pro to, co bylo v minulosti jejím jménem vykonáno proti svobodě svědomí, jako bylo v patnáctém století upálení kněze Jana Husa, nebo v sedmáctém století vnější donucení velké části českého národa, aby zase přijala katolickou víru, podle zásady »cuius regio – eius religio«, jež byla

⁵⁸ Alexander HEIDLER, „Jádro katolického ekumenismu,“ *Nový život* 17, č. 4 (1965): 82–83, zde 83.

⁵⁹ Alexander HEIDLER, „Koncilní dekret ,o ekumenismu,“ *Nový život* 17, č. 3 (1965): 53–55.

⁶⁰ A. H., „Komunisté a Hus,“ *Nový život* 17, č. 9–10 (1965): 199.

uplatňována. [...] Toto trauma brzdilo pokrok duchovního života a nepřátelům církve poskytovalo a poskytuje lacinou látku k námitkám.

Beran odtud vyvozoval, že je třeba vyhlásit zásadu náboženské svobody a svobody svědomí bez výhrad, které by pramenily z oportunistic-
kých důvodů, a v duchu pokání za hříchy v této věci spáchané, s nadě-
jí, že se tak vzpamatují „také ti, kdo dnes utlačují svobodu svědomí ke
škodě církve“. Přál si také, aby deklarace požádala všechny vlády světa,
„aby zásadu svědomí účinně rozšířily na všechny občany, tedy i na ty,
kdo věří v Boha, a aby přestaly jakýmkoli způsobem utiskovat nábožen-
skou svobodu“.⁶¹

Jak patrně, Beranův odkaz na Husa je třeba vnímat ve dvou rovinách: jako vyznání někdejších vin katolické církve a křesťanů vůbec, kteří sami zásadu svobody svědomí a svobody náboženského vyznání porušovali, a jako kritiku komunistů, kteří Husa proti církvi zneužívají a přitom sami ony svobody utlačují. Jde o identickou logiku, jakou jsme viděli v Hei-
dlerových textech z téže doby. Není divu, vždyť byl autorem Beranova příspěvku! Karel Fořt, který s ním při psaní spolupracoval, dosvědčil, že kardinálův projev vymysleli spolu v Mnichově a Heidler ho sepsal. Záměrně uvedli Husa jako příklad toho, jaké důsledky mělo nerespektování svědomí a nesnášenlivost ve věcech víry. Beran jejich podnět přijal. Pouze „místo tradičního »Mistr Jan Hus« užil označení »kněz Jan Hus«, čímž ho symbolicky (opět na koncilu) přijal zpátky do kněžského stavu, z něhož byl před upálením vyloučen.“⁶²

Takové byly ozvěny kontroverze z r. 1946, byť nepřímé.

⁶¹ Pro české znění viz např. „Kardinál Beran mluví na koncilu,“ *Nový život* 17, č. 11 (1965): 207–208 (též *Studie* 1975, č. 43–44, s. 16–17, a *II. vatikánský koncil očima Jana XXIII. a Pavla VI.*, ed. Ctirad V. Pospíšil, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013, s. 220–221). Pro oficiální latinské znění srov. *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II.*, vol. IV/1, Typis Polyglottis Vaticanis, 1976, s. 393–394.

⁶² Karel Fořt – Jan PAULAS, *Život voněl člověčinou*, s. 177. Druhá vsuvka, která Heidlera a Fořta příliš nepotěšila, byla zmínka o násilné rekatolizaci, neboť byla podle jejich mínění „záležitostí především politickou, nikoli katolickou“.

Hus, Clericalism and Catholicism: The Controversy of 1946

Keywords: Jan Hus; Alexander Heidler; Adolf Kajpr SJ; Timotheus Vodička; Silvestr M. Braito OP; Josef Beran; the Controversy of 1946; the Second Vatican Council

Abstract: The article introduces a controversy in which Czech Catholics disputed concerning the right approach towards Jan Hus (1370/72–1415) and, by extension, towards those who were inspired by him in their religious, ethical, national, social or political attitudes. The paper studies the process of the dispute, in which the main protagonists were Alexander Heidler (1916–1980) and Adolf Kajpr SJ (1902–1959), who published in the periodical *Katolík* and Timotheus Vodička (1910–1967) and Silvestr M. Braito OP (1898–1962), who published in the review *Na hlubinu*. The article consequently focuses on the subject matter of the controversy on two levels: the historico-legal and psycho-pastoral. The conclusion of the study demonstrates that there is a connection between Heidler's participation in the controversy of 1946 and the way in which Card. Josef Beran (1888–1969) presented Hus in his famous speech on religious freedom, which he delivered in 1965 during the talks of the Second Vatican Council.

Prof. PhLic. Vojtěch Novotný, Th.D.
Katedra fundamentální a dogmatické teologie
Katolická teologická fakulta UK
Thákurova 3
160 00 Praha 6
vojtech.novotny@ktf.cuni.cz